

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.62.29-39>

УДК 726.01

Горбик Олена Олександрівна,

кандидат архітектури,

доцент кафедри основ архітектури і архітектурного проектування

Київський національний університет будівництва і архітектури

gorbyk.oo@knuba.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-2321-4090>

АРХІТЕКТУРА СТАРОДАВНЬОЇ ПЕРСІЇ: СИНКРЕТИЗМ АРХІТИПІВ ОЙКУМЕНИ

Анотація: в статті зауважено на синкретизм становлення таких визначальних для розвитку архітектури стародавнього світу типів як ордерний портик, колонна зала (ападана), хрестова композиція (двір-айван), купольний (зороастрійський) храм. Відзначено, що їх поява щоразу пов'язана з комунікацією Персії з середземноморською ойкуменою (античною Грецією, Римом, Візантією), що робить перелічені явища вираженням діалектичної цілісності розвитку архітектури заходу і сходу. Також зауважено на значенні перської регулярної розпланувальної та ордерної композицій для становлення азійської та далекосхідної будистської та індуїстської архітектурної теорії і практики.

Ключові слова: архітектура античності; архітектура стародавньої Персії; архітектура Візантії; ападана; портик; ордер; айван; хрестово-купольна система; зороастрійський храм; купольний храм; хрестова композиція; архітектура середземноморської ойкумени.

Постановка проблеми. Наукове накопичення знань в галузі архітектурознавства, зокрема з історії архітектури дає шанси поглибити розуміння ключових питань її становлення та всесвітнього розвитку, відтак, **актуальним** є уточнення наукової картини генези найвиразніших стильових форм в історичній архітектурі. Питання про появу певних архітектурних форм та їх трансформацію в різнокультурному контексті – як і коли, чому народився ордер та портик, колонний зал (ідея інтер'єрної монументальної композиції) в історичній архітектурі, як регулярність двовісьової симетрії сформувала монументальний двір, композицію об'ємну та просторову, навіть містобудівну, як репліки становлення цих форм отримали взаємовіддзеркалення на заході і сході ойкумени. Всі ці питання не були досі ні виокремлені, ні вирішені, а отже, заслуговують на наукове дослідження, що і складає **мету і завдання** даної **авторської** наукової розвідки. **Щодо тематичних досліджень і наукових публікацій** їх огляд дозволяє твердити, що феноменологія становлення ордеру

та портика попри велику історію в архітектурознавстві в сучасній науковій публіцистиці має поодинокі репліки [1, 2, 3], які недостатньо приділяють увагу синкретичній природі цього процесу. Щодо формоутворення ападани та айвану і їх зв'язків з синхронними античними аналогами – такі питання почасти відзначені в публікаціях середини-кінця ХХ ст. [4, 5], але нині не мають продовження і поглиблення. Певні констатації щодо культурних взаємовпливів зустрічаються в розділах книг з філософії та культурології минулого сторіччя [6, 7], але важливим є наукова їх перевірка в сучасному науковому архітектурознавстві. Отже, **наукова новизна** статті полягає в доповненні фундаментального теоретичного питання щодо формоутворення ордеру, портику, ападани, айвану в контексті середземноморської ойкумени та азійського стильового простору, а **результатами дослідження** стануть авторські **визначення** їх аналогів в синхронних архітектурних іншокультурних стилях. **Обґрунтуванням** наукових результатів має запоруку в ерудиції та науковому досвіді автора, підкріплених багаторічною науковою та педагогічною діяльністю, спрямованою на вивчення цілісної історії світової монументальної архітектури, вивчення за науковими джерелами перських об'єктів дослідження. Методика дослідження базується на принципах феноменологічного та іконологічного **методів** наукового архітектурознавства. **Особистий вклад автора** в представлене дослідження – це генерування та аргументація ідей щодо імперської змістовності форми перської ападани, паралелізму архітектурних явищ ордерних портиків Персії та Греції, перського айвану з римським перестилем з екседрами, зорастрійського та візантійського хрестовокупольного храму, двовісьової симетрії римського воєнного табору та Бішапуру. **Методи обговорення** результатів наукового дослідження полягають в професійній полеміці конференцій, наукових публікацій, зауважень та побажань щодо **подальшого дослідження**, яке має розвинути і посилити додатковими аргументами поставленні в дослідженні питання діалектичної єдності розвитку західної і східної архітектури стародавнього світу.

Основна частина. Архітектура Стародавньої Персії є ланкою становлення певних явищ, важливих в континентальному ойкуменічному масштабі. В межах 6 ст. до н. е. – 6 ст., тобто часу від появи персів і становлення їх першої державності до захоплення Персії ісламськими арабами і початку нового середньовічного відліку історії в регіоні, в ній сформувались оригінальні феномени композиційних, конструктивних, образно-змістовних рішень. Перська архітектура презентувала «шахівницю» царської зали-ападани імперії Ахаменідів з новаторськими в ойкумені портиками та ордером, вісьовий зальний двір-айван в палацах та хрестовокупольну групу в зорастрійських храмах епохи Сасанідів, тобто віднайшла ті архітектурні теми (архетипи), які не

лише влучно втілювали культуру і світогляд своїх творців, але виказували синкретизм архітектурного процесу античної ойкумени та закладали шляхи розвитку для подальших варіацій середньовічної архітектури регіонів православ'я, ісламу, навіть буддизму та індуїзму. Персія стала містком від античної ойкумени до інокультурних регіонів, трансливала їм ідеї та типажі архітектурної композиції та мистецького смаку: час розквіту Парфії є часом пробудження македонсько-перськими династіями буддійського монументального мистецтва Індії, а захоплення арабами Персії відкрило простір розвитку ідей архітектури стародавніх айванів в середньовічному ісламському стилі. Географічно Персія є межею близького сходу (тобто середземноморської культури Леванту) і позаойкуменічної Південної Азії. І хоча Персія переважно утверджувала в своїй державній ідеології себе як саме контр-західна, контр-середземноморська орієнтальна і самобутня культура, на думку автора, усякому злеті архітектури і культури стародавньої Персії передумовою і запорукою був саме контакт з західною середземноморської античною культурою.

Час становлення Стародавньої Персії припадає на період становлення і згасання античного стародавнього світу у Середземномор'ї: так, час формування Персії співпадає з становленням класичної Греції, а час розквіту перської Сасанідської держави є часом згасання античного Риму та його перевтілення у Візантію. Чи не головна подія античної архітектури – народження греко-римського ордеру і оригінального архітектурного стилю у 6 ст. до н.е. сталось в контексті синхронного розвитку державотворення і Греції, і Персії. А формування хрестовкупольного храму – цієї актуальної до сьогодні «візитівки православ'я» – відбулось в 6 ст. в провінціях, які були ареною боротьби Візантії і Сасанідської Персії, саме в них становлення хрестовкупольної церкви йшло паралельно становленню хрестовкупольних зороастрійських храмів.

В історії давньої Персії, яку складають три періоди (Ахамендівський, Парфянський та Сасанідський), перший стався тоді, коли в захопленій персами Анатолії та у іонійських греків виникли ідеї по технології мармурового архітектурного формоутворення: тоді одночасно в Греції і Персії з'являється досить спорідненні ордерні форми (колона з розвиненою базою, сильно канельована, з парними симетричними підбалковими волютами) та прийоми їх монументального фасадного використання (ордерний портик на фасаді [8, 9]). І в іонійців, і в персів прообразом кам'яного ордеру був очевидно свій регіональний дерев'яний його прототип – портики були звичними для анатолійських, егейських, пелопоннеських, сирійських країв. Немає підстав твердити, що мармурова перська колона є прототипом мармурової іонічної

грецької, чи навпаки: констатуємо синхронність їх появи, паралелізм використання і певні спільні риси. А отже, перший злет перської архітектури стався в контакт і в контексті досягнень архітектури Середземномор'я.

Тут маємо схарактеризувати особливості і оригінальність розвитку ордерної архітектури в ахаменідській Персії. Оскільки архетип колонної зали в випадку перської ападани, вирішення її внутрішнього простору, має певні особливості в порівнянні ойкуменічних аналогів – гіпостильних залів давнього Єгипту чи римських базилік. Єгипетські та римські колонні зали завжди мали ієрархічну диференціацію просторів, векторну просторову динаміку. Натомість величезний простір ападани, рівномірно розмічений рядами струнких колон уніфікованого ордеру, не мав різниці в ширині чи висоті нав (Рис. 1).

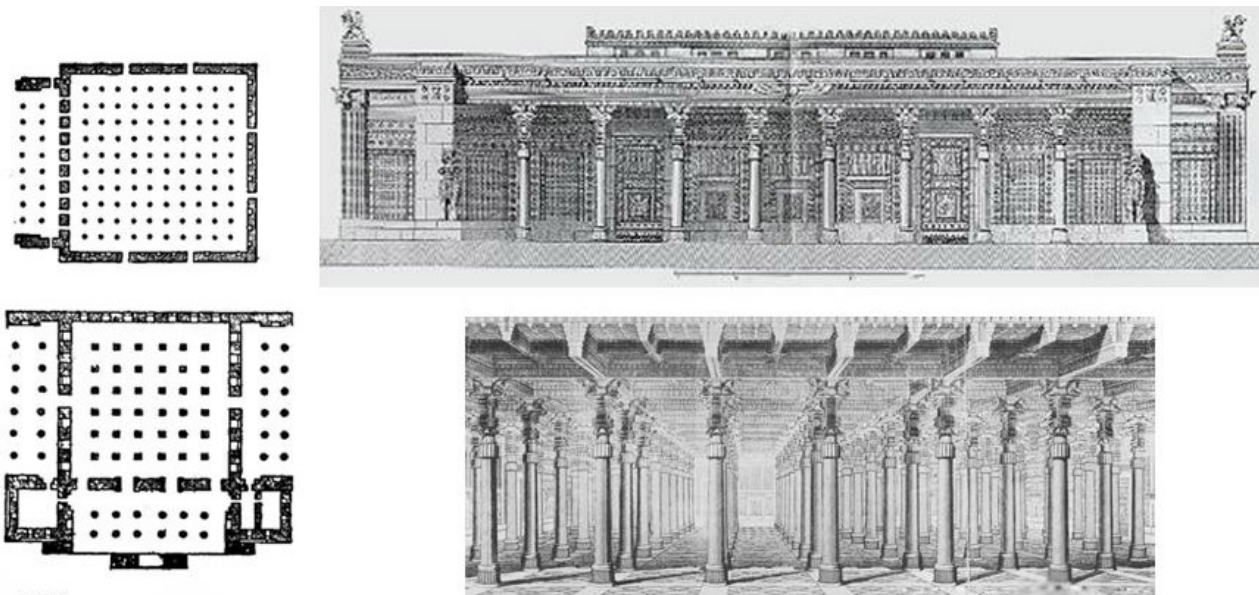

Рис. 1. Плани ападан Персіполя (ападана Дарія 6-5 ст. до н.е., ападана “Зал 100 колон” 4 ст. до н.е.), фасад ападани Дарія, фрагмент інтер'єру ападани “Зала 100 колон” (Гіпотетична реконструкція Charles Chipiez, кін. 19 ст.)

Простір ападани не мав ні глибинного, ні поперечного, ні центрострімкого просторового розвитку. Але, вважаємо, він був ідеальною архітектурною формулою імперської Ахаменідської картини світу. Безкрайній і всеосяжний простір держави, охоплений рамками єдиного закону є, на думку автора, відповідним інтер'єру зали ападани, де незмінна рамка уніфікованого ордеру перманентно огортає простір і повторюється як коридор дзеркал по повздовжній і поперечній вісі, симетрія і рівновага, перспектива незмінності і повторюваності видима з кожного місця, з усякої точки споглядання. Рамка колон не відмінимо присутня куди б не дивився той, хто знаходиться в її просторі. Одинакові, без змін прольоти, одинакові простори, одинакові колони, майже безкінечні перспективи. Ападана являє архетип імперії: регулярна,

ордерно-впорядкована. Зауважимо на раціональність композиційної структури: квадрат абрису плану ападани є розбитим на внутрішні квадрати подібно орнаменту-рапорту, який набирається з однакових, повторюваних у увсебіч елементів. Кожні чотири колони ападани зв'язані між собою балками перекриття формують просторовий квадрат, просторову чарунку, повторювану уніфіковано у всебіч. Ападана набирається з таких квадратів як шахова дошка. Невідворотність і незмінність прольотів і елементів архітектури ападани мали створювати сильне і переконливе враження про загальні закони організації простору буття, соціального простору, про їх внутрішню системність. Всякий відвідувач ападани мав відчувати себе в межах єдиного рівномірного закону і системи – як підлеглий перського царя царів перебуваючи на землях імперії знаходився в системі закону і влади. Рамка колон обмежує ракурс споглядання, чітко окреслює коридор можливостей. В майбутні історичні епохи подібна зальна архітектура з однаковими прольотами однакових колон в розлогіх залах матиме місце в архітектурі колонних мечетей арабських імперій Аббасидів і в китайській імперській палацовій архітектурі.

Наступний період злету архітектури Давньої Персії стався за династії Сасанідів, які зацікавились не східним (середньоазійським та індійським), а саме західним середземноморським вектором політики, «прорубали вікно» в Середземномор'я – Рим не мав на східних кордонах більш надсадного і послідовного воєнного опонента, ніж Персія протягом всіх останніх сторіч римської і перших сторіч візантійської історії! Саме війна з Персією є головною турботою східних римських імператорів. Прикордонні регіони Леванту та Анатолії, Міжріччя та Каппадокії, Вірменії переходять то до Риму-Візантії то до Персії. Серед решти подій в цій боротьбі є епізоди, коли полоненні римські солдати долучалась до будівництва столиці Бішапура – обличчя нової перської влади. Це регулярне місто з навколишніми скульптурними надгробками перських царів вписаних в римський античний варваризований архітектурний стрій є дуже промовистою реплікою долучання перської архітектури до римської моди. Те саме засвідчують збережені елементи аркової фасадної архітектурі дворів-айванів в перських палацах. При цьому перські царі-Сасаніди всіляко маніфестували своє культурне протистояння Риму: вони надзвичайно посилили, власне відродили релігію зороастризму, яка була визнана державною у попередній час перської величі – в епоху Ахаменідів. Але на відміну від усної і буквально піднебесно-народної звичаєвої ритуальної традиції зороастризму стародавнього періоду Ахаменідів – в епоху яких постали грандіозні палаці, царські гробниці, але були власне відсутніми будівлі храмів, замість яких існували вівтарі вогню, в період Сасанідський храми зороастризму споруджуються, і з великою символічною осмисленістю і

архітектурною композиційною ідеалістичністю: там стала простежуватись тема хрестової композиції, центричності, тричасності (Рис. 2), тобто ті архітепичні теми, які характерні для багатьох традицій сакральної архітектури Середземноморської ойкумени, зокрема античного Риму.

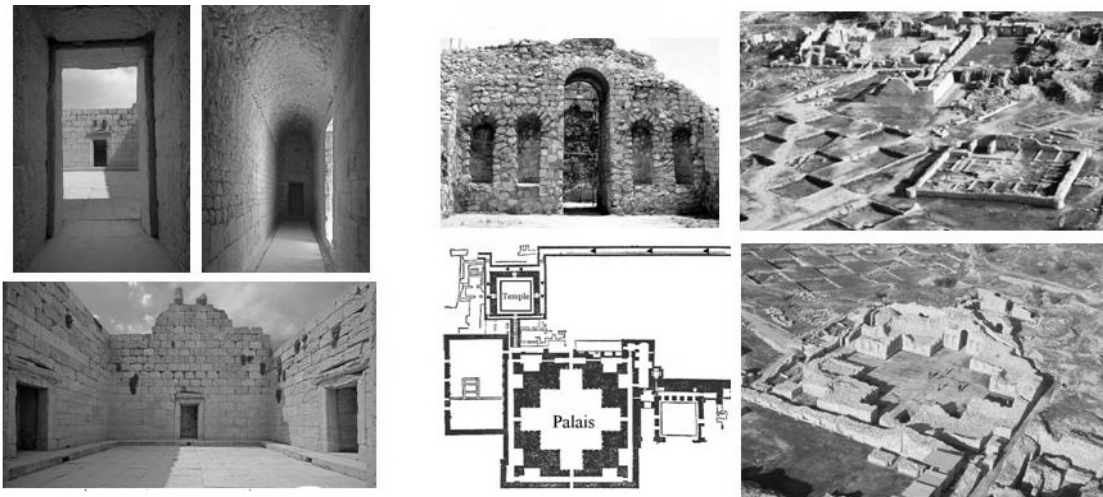

Рис. 2. Палац, зороастрійський храм Анахіти в Бішапур (Палац Шапура, Іран, 3-7 ст.).

Цікаво віднаходити аналогії в архітектурі (як храмовій так і палацовій) Сасанідів до принципів і форм античної римської тогочасної. На думку автора даної статті, прикладом такої аналогії та архітектурного синкретизму є форма перського двору-айвану як варіації римської теми двовісьової хрестової розпланувальної композиції (Рис. 3). Ця, одна з провідних ідей римської античної архітектури, базується на диктаті прямої лінії і хреста композиційно-планувальних вісей, вона простежується в архітектурі Риму повсякчас: від плану міста з проспектами декуманус і кардо, до двору-перестилію з екседрами на імперських форумах, палацах і вілах, в розплануванні імператорських терм (з головними залами вздовж повздовжньої вісі і дворами-перестиліями вздовж поперечної вісі), тощо. Такий архетип хрестової вістової розпланувальної та об'ємно-просторової композиції виявлений в формі римської екседри та апсиди та перського аркового айванного розширення простору парадного двору палаців Сасанідів. І знову слід констатувати синхронність появи цих архітектурних форм, а отже, їх ойкуменічний та синкретичний характер.

Становлення такої хрестової симетричної композиції в архітектурі античної Ойкумени та Персії має на нашу думку саме синкретичний характер.

В часі прийняття Римом християнства і закриття античних язичницьких навчальних та наукових осередків, зокрема, Афінівської академії, в часі несторіанського розколу в християнстві, перські царі династії Сасанідів засновують університет та бібліотеку в Гондішапурі, де збирається колектив

емігрантів-вчених – греків і латиняни, сирійців і вірмен, навіть індуців і китайців.

Рис. 3. Порівняння архетипів ойкуменічної архітектури: композиційних розпланувальних та об'ємно-просторових форм та декоративних деталей архітектури Стародавньої Персії та Середземномор'я. Приклади хрестової дворової композиції, ніш-екседр, склепінчастих зал, аркад, хрестовокупольних храмів.

Автор припускає, що в співпраці такого інтернаціоналу була символічно осмислена, обґрунтована і реалізована формула ідеальної (центричної, вісьової) архітектури, з якої постала стилістика архітектури пізніх святилищ перського зороастризму та столичних палаців Сасанідів та розвинулись форми хрестовокупольних християнських храмів 5-6 ст. на пограничних землях Перської і Римсько-Візантійської держав (на основі цих храмів згодом, протягом тисячоліття, базувалась сакральна архітектура Візантії та ширше – всіх православних регіонів – і Русі [10], і Вірменії та Грузії). Поза тим, з впливом Гондішапуру можна припускати пов'язана поява в 5-6 ст. в Індії теоретичних текстів з архітектури, в яких обґрунтовувалась доцільність системної композиції, ієрархії, симетрії, геометризму, рівноваги, на ідеях чого базувались середньовічні святилища індуїзму, святилища буддизму, палацові комплекси Індії, Індокитаю, Китаю, тощо. А коли у 7 ст. неофіти ісламу – араби, – захопили Персію, в новій столиці арабської імперії Багдаді був

побудований Дім знань, куди переїхав науковий осередок з перського Гондішапуру. Там античні грецькі тексти були переведені на арабську, а в арабський середньовічний ісламський світ інспіровано перську архітектурну традицію колонних зал, дворів-айванів, склепінь, арок, куполів, майолік.

Ще однією цікавою темою синкретизму в архітектурі Ойкумени є трансформація перської зороастрійської традиції повітряного погребіння в баштові мавзолеї античності, що може скласти зміст окремої наукової розвідки.

Висновки. Архітектура Стародавньої Персії активно розвивається в період від становлення грецької класики до середньовізантійського часу і доби арабського вторгнення в регіон середземномор'я та Азії. Весь цей час Персія, ідеологічно постулюючи свій культурний орієнталізм і утверджуючи оригінальну релігію зороастризму, була вагомою складовою ойкуменічного розвитку культури і архітектури античного Середземномор'я. Синкретизм є підтвердженням в формах ордерної системи та портиків Персії та греко-римської античної архітектури, в айванних дворах перських палаців та римських дворових екседрах, в формах хрестовокупольного храму перського зороастризму та візантійського християнства. Перелічені архетипи засвідчують, що досвід архітектури Стародавньої Персії являє собою не лише оригінальний орієнтальний стиль, але є варіацією середземноморського ойкуменічного стильового розвитку.

Список джерел

1. Горбик Олена. Всесвітня історія архітектури в тезах і зображеннях (пам'ятниковознавчий довідник). Частина 1. Архітектура первісної доби та традиційна архітектура. Архітектура давнього світу. Архітектура античності та раннього християнства. – К.: Фенікс, 2018. – 164 с., іл.
2. Пучков А.А. Парадокс античности: Принцип художественно-пластической телесности античной архитектуры. – К., 1998. – 406 с.
3. Горбик О.О. Архітектура стародавньої Греції: Стильові риси, їх змістовність та актуальність // *Сучасні проблеми архітектури і містобудівництва* – К: КНУБА, 2016. – Вип. 45. – С. 31-35.
4. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. – Т.2. Архитектура Античного мира. Греция и Рим. – М., 1973. – 712 с.
5. Тимофієнко В. І. Історія архітектури стародавнього світу: Підруч. – К.: Наукова думка, 2006. – 512 с.
6. Свасьян К.А. Становление европейской науки. – Ереван: Изд-во АН Армении, 1990. – 378 с.
7. Шпенглер О. Закат Европы: очерки морфологии мировой истории // *Самосознание европейской культуры XX века.* – М., 1991. – 391 с.

8. Горбик О.О. Архітектура середземноморської ойкумени: народження монументального фасаду (2 тис. до н.е.) та його трансформація в портик (перша половина 1 тис. до н.е.) // *Сучасні проблеми архітектури і містобудівництва* – К: КНУБА, 2021. – Вип. 59. – С. 3-15.

9. Горбик О.О. Роль та внесок архітектури Давнього світу в скарбницю світового становлення архітектурного процесу. // *Архітектурний вісник КНУБА*. – К.: КНУБА, 2019. – Вип. 17-18. – С. 93-98.

10. Shevtsova, G., Gorbyk, O. and others. The architecture of the Cathedral of Saint Sophia in Kyiv: uniqueness and universality in historical cultural spaces. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. 2020. doi:10.1088/1757-899X/960/2/022105

References

1. Gorbyk, Olena. (2018). World History of Architecture in abstracts and pictures (monuments' handbook). Part 1. Architecture of primitive age and traditional architecture. The architecture of the ancient world. Architecture of Antiquity and Early Christianity. [Vsesvitnia istoria arkhitektury v tezakh i zobrajenniakh. Chastyna 1. Arkhitektura pervisnoi doby. Arkhitektura davnioho svitu. Arkhitektura Antychnosti ta rannioho khrystianstva]. Phoenix. (in Ukrainian).

2. Puchkov, A. (1998). The paradox of antiquity: The principle of artistic and plastic corporality of ancient architecture. [Paradoks antichnosti: Princip hudozhestvenno-plasticheskoy telesnosti antichnoj arhitektury]. Publishing house of the Scientific Research Institute of Theory and History of Architecture (Kyiv). (in Russian).

3. Gorbyk, O. (2016). Architecture of ancient Greece: Stylistic features, their content and relevance. [Arkhitektura starodavnoi Hretsii: Stylovi rysy, yikh zmistovnist ta aktualnist]. *Suchasni problemy arkhitektury i mistobuduvannia*, Vyp (45). P-p. 31-35. (in Ukrainian).

4. General history of architecture: In 12 volumes. V.1. The architecture of the ancient world. Greece and Roman (1973). [Vseobschaya istoriya arhitekturyi: v 12 tomah. – T.2. Arhitektura Antychnogo mira]. Stroyizdat. (in Russian).

5. Tymofienko V. (2006). History of architecture of the ancient world: Textbook. [Istoriya arhitekturi starodavnogo svitu: Pidruchnik]. Naukova Dumka. (in Ukrainian).

6. Svasyan, K. (1990). The formation of European science. [Stanovlenie evropejskoj nauki]. Publishing House of the Academy of Sciences of Armenia. (in Russian).

7. Spengler, O. (1991). The Decline of Europe: Essays on the Morphology of World History [Zakat Evropy: ocherki morfologii mirovoj istorii]. *Self-Consciousness of European Culture of the 20th Century*. (in Russian).

8. Gorbyk, O. (2021). Architecture of the mediterranean oikumen: he birth of the monumental facade (2 millennium bc) and its transformation into a portico (first half of the 1st millennium bc). [Arkhitektura seredzemnomorskoï oikumeny: narodzhennia monumentalnoho fasadu (2 tys. do n.e.) ta yoho transformatsiia v portyk (persha polovyna 1 tys. do n.e.)]. *Suchasni problemy arkhitektury i mistobuduvannia*, Vyp (59). P-p. 3-15. (in Ukrainian).

9. Gorbyk, O. (2019). The role and contribution of the architecture of the Ancient World to the treasury of the world formation of the architectural process. [Rol ta vnesok arkhitektury Davnoho svitu v skarbnytsiu svitovoho stanovlennia arkhitekturnoho protsesu]. *Arkhitekturnyi visnyk KNUBA*, Vyp (17-18). P-p. 93-98. (in Ukrainian).

10. Shevtsova, G., Gorbyk, O. and others. The architecture of the Cathedral of Saint Sophia in Kyiv: uniqueness and universality in historical cultural spaces. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. 2020. doi:10.1088/1757-899X/960/2/022105

Аннотация

Горбик Елена Александровна, кандидат архитектуры, доцент кафедры основ архитектуры и архитектурного проектирования, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

Архитектура Древней Персии: синкретизм архетипов Ойкумены

В статье акцентирован синкретизм становления таких основоположных для развития архитектуры древнего мира типов, как ордерный портик, колонный зал (в Персии – ападана), крестовая композиция (в Персии – двор-айван), крестовокупольный храм (в Персии – зороастрийский). Отмечено, что их появление каждый раз связано с коммуникацией Персии со средиземноморской ойкуменой (античной Грецией, Римом, Византией), что делает перечисленные явления выражением диалектической целостности путей развития архитектуры запада и востока. Также отмечено значение персидских принципов регулярности композиции для становления азиатской и дальневосточной архитектурной теории и практики, архитектуры средневекового ислама.

Ключевые слова: архитектура античности; архитектура древней Персии; архитектура Византии; ападана; портик; ордер; айван; крестово-купольная система; зороастрийский храм; купольный храм; крестовая композиция; архитектура Средиземноморской ойкумены.

Annotation

Gorbyk, Olena. Doctor of Philosophy, professor Chair of Architectural Basis and Design, Kyiv National University of Construction and Architecture.

Architecture of Ancient Persia: syncretism of the archetypes of the Oikoumene

The architecture of ancient Persia was an important component ecumenical development of culture and architecture of the ancient editerranean. Syncretism is confirmed in the forms of the order system and the porticos of Persia and Greco-Roman ancient architecture in the courtyards of Persian palaces and Roman court exedra in the form of a cross-domed temple of Persian Zoroastrianism and Byzantine Christianity. In the Achaemenid period of the history of ancient Persia, in the 6th century. B.C. in the Persian-occupied Anatolia and the Ionian Greeks took place an important event in ancient architecture - the birth of the order and the original architectural style. There is no reason to claim that the Persian marble column is a prototype of Greek Ionic marble or vice versa: they appeared synchronously and had common features (column with a developed base, flutes, with paired symmetrical sub-beam volutes) and methods of their monumental facade use (order portico). The archetype of the columned hall in the case of the Persian apadana, in solving its internal space, has certain features in comparison with ecumenical analogues – hypostyle halls of Egypt or Roman basilicas. The space of apadana, evenly marked by rows of slender columns of a unified order, had no difference in width or height nave, had neither deep nor centripetal spatial development. During the Sassanid dynasty in the 6th century. in the border provinces, which were the scene of the struggle between Rome- Byzantium and Sassanid Persia, the formation of the cross-domed system took place – parallel in the cross-domed Zoroastrian temples and Christian Roman-Byzantine. At the Persian University in Gondishapur, where an international team of scientists gathers, in the construction (involving Roman prisoners of war) of the Persian capital Bishapur the formula of ideal (centric, axial) architecture was realized. Zoroastrian temples of the Sassanid era receive a symmetrical shape, cross composition, centricity, trinity, that is, those archetypal themes that are characteristic of the traditions of sacred architecture of the Mediterranean ecumenism, in particular ancient Rome. The shape of the Persian courtyard is a variation of the Roman biaxial cross planning composition found in the architecture of Rome in the city plans, in the courtyards-perestilya with exedra, in the layout of the imperial baths). These examples show that the experience of ancient Persian architecture is not only the original oriental style, but is a variation of the Mediterranean ecumenical stylistic development.

Keywords: architecture of antiquity; architecture of ancient Persia; Byzantine architecture; apadana; portico; order; iwan; cross-dome system; Zoroastrian temple; domed temple; cross composition; architecture of the mediterranean ecumene.